

zich her-  
gen zijn,  
en eerste  
is. Ten  
ten verd.  
penbaart.  
ander be-  
niet wat  
wel wat  
ing, steu-  
het reeds  
oet toch  
elt ge dus  
bron van  
oord het  
telden.  
ken voor

a II over

genstelling,  
in naar wat  
te ons histo-  
riew begin-  
bouw der  
inleide, dat  
ten amen-  
schied gereed  
het gebouw  
gevoonden  
oeken moet  
a wel door  
tgen risico,  
sluip, want  
onderzoek  
van die fout  
zelfstandig  
ernaar u aan  
Zoo zelfs  
igen vinger  
teel vertoon  
t, het toch  
zu wat ge  
destructief  
ualisme nu  
alle weten-  
dus spreekt  
den beluste,  
nensen in  
p wil doen  
leen niet de  
in weegbare  
natie en van  
evan, want  
hernieuwen,  
ferd Maar  
het leeren  
alle daaraan  
ers dan het  
haar hoogere  
indringt in  
onlichtbare  
ng van dat  
niet volgt, als  
t worden en  
de doel. Die  
aangeteld,  
boven het  
de eeuw, laat  
dat er van  
is, tenzij de  
dien draad  
hand geleed.  
id nu was,  
n principieel  
nen, die de  
uitgewerkt,  
de eenheid,  
t, voert een  
n hij bij die  
alleen bij  
laat, werken  
de de positie  
Zoo als zij  
sekt die ook  
ter op straat  
de toorts  
aan nieuw te  
reformeerd  
en is toege-  
oent Noemt  
dan op, hoe  
feitelijk het-  
wijze. Ook  
gebovend en  
zoekt heeft,  
eren in het  
heersche  
vrije spreken  
nen, of Dar-  
ij dien Cate-  
leermeester  
dan vijf in  
de christe  
is te nog noit  
us. Ook zij  
uit van een  
hij met dit  
onen, stand  
n gekijkt is,  
doscoop ver-  
elft erkennen  
n, terwijl zij  
oesteren, als  
nurs uit eigen

glut volstrekt niet de hooge betekenis van het  
vroeger „gevoende“ uit; dit maakt gezinsins het  
historisch tot stand gebrachte waardeloos „la  
critique est facile, l'art est difficile“ geldt ook op  
philosophisch gebied. En het is gemakkelijk  
denken met de vrucht van vroegere denkracht  
voor ons, dan in de ijle licht van een onontgonnen  
wijzegeestige atmosfeer.

Wij voor ons nemen dus met Dr. Kuiper aan,  
dat het doel van echte studie het vinden is. Ook,  
dat wij daarbij de uitspraak van ons bewustzijn  
en de goddelijke Schriftopenbaring dankbaar als  
grondslagen moeten aanvaarden, naar wier waar-  
heid niet meer gezocht behoeft te worden (alleen  
naar den inhoud). En ook, dat hij het zoeken naar  
de overige, ons niet openbaarde waarheid de  
resultaten van het geschiedkundig zoeken voor-  
treffelijk materieel, kostbare bakens in zee en  
handwijzers op den weg zijn. Maar wij kunnen  
dit laatste niet als „gevoende“ waarheid op één  
lijn stellen met de eerste. Noch geheel, wat ook  
Dr. Kuiper niet doet. Noch gedeeltelijk, na eerst  
het tijdelijke (d. w. z. wat wij zelve niet als waar-  
heid erkennen) tot gezinsbaarheid te hebben.

Deelen wij het geheel, wij zouden de vaderen,  
— deden wij het op de beschreven wijze gedeeltelijk,  
wij zouden onszelf voor onfeilbaar verklaren.

Nu zij ons al aanstonds de opmerking  
veroorloofd, dat de geachte recensent geen  
rekening hield met wat in *Schol. II* op p. 24  
staat. Het is dit:

Niet anders staat het met ons historisch beginsel  
Of denkt men soms dat de Gereformeerde levens-  
beschouwing ons in een geheim document, kant en  
klaar, en uitgewerkt, in handen is gestopt? Is dan  
het Calvinisme in zijn opkomen en bloei niet een  
historisch verschijnsel, dat evenals elk ander stuk  
historie uit de bronnen moet worden opgedieft? En  
na, moet ons uit dat in bepaalde tijdsverloop  
opgetreden historisch verschijnsel te concluderen  
tot zijn leidende gedachte, niet het tijdelijke  
gebruiksgeest, het zuurdees van de mate meels  
geschieden, en de eenheid in het veelvorige  
opgepoord? En indien dit klaar als de dag is,  
naarom zou dit constateren van het Gereformeerde  
beginnel dan in aard van studie minder weten-  
schappelijk zijn, dan het constateren van den ge-  
en van Indië of Hellas?

Reeds hieruit blijkt duidelijk, dat met  
het historisch gevondene niet bedoeld  
was een pasklaar geheel, maar een materie  
die op zich zelf nogmaals grondig onderzoek  
vereischte.

Zelfs ging *Scientia II* nog verder,  
en verklaarde, dat ook bij hetgeen de Heilige  
Schrift ons openbaart, soortgelijk onderzoek  
moet worden ingesteld.

Er werd toch gezegd:

En geheel ditzelfde gaat evenzo door, als we  
toekomen aan het Openbaringsbeginsel der H. Schrift.  
Ook hier toch is het een gansch valsche voorstelling  
als of de Schrift ons een gereede Confessie en een  
voor het leven pasklaar Catechismus bood. Ook  
was de Schrift ons openbaar, kan eerst door grond-  
ig, opzettelijk onderzoek „constateerd“ worden.  
En al is het zelfde aan de Schriftwaarheid een  
vrucht van dat Testimonium Spiritus Sancti, dat  
in zekerheid door niets is te vervangen, de kennis  
van die Schrift en van haar inhoud kan niet  
anders dan vrucht van onderzoek en studie zijn.  
In die mate zelfs, dat er uit alle denkbare talen  
geen boek naast dit heilige Boek is te leggen,  
waaraan zoo diepgaande, zoo alomvattende, zoo  
nooit rustende studie besteed is, als juist aan de  
Heilige Schriftuur.

Verstaan we intusschen onzen recensent  
wel, dan is het ook niet dit waartegen hij  
opkomt, maar doelt zijn verzet alleen op  
het waarheidskarakter, dat aan de historische  
vondst als zodanig wordt toegekend.

Niet alleen moet men onderzoeken hoe  
de historische vondst zich aan ons voor-  
doet, maar ook, nader, in hoeverre ze op  
waarheid berust, en ons alzoo waarheid  
biedt.

Hij schijnt den indruk te hebben ont-  
vangen, alsof Dr. K. aan de traditie der his-  
torie op zich zelf, omdat ze historische  
traditie is, een absoluut waarheidskarakter  
wenscht toe te kennen, gelijk staande met  
het waarheidskarakter dat de inhoud der  
Heilige Schrift bezit.

Hier tegen nu zij al aanstonds opgemerkt,  
dat *Scientia II* volstrekt niet alleen hand-  
elt van het hoe, maar ook wel terdege het  
wanneer bespreekt, en dat wel op het nog  
veel kritieker „punt van den inhoud der Hei-  
lige Schrift zelve.

Tegenover hen toch, die het standpunt  
inneemen, alsof men de Schrift slechts had  
op te slaan, om gereed te zijn, stelde  
*Scientia II* dit andere standpunt, dat we  
geroepen zijn, om het pleit voor de waar-  
heid van hetgeen de Schrift ons openbaart,  
ook tegenover den verstaafden tegen-  
stander hebben te voeren.

De schrijver liet zich daarover in dezer  
voege uit:

Ook van niet-Christelijke, ook van anti-Christe-  
lijke zijde wordt slag op slag beweerd, dat veel  
wat we in onzen waarheidsstresoor als diamant en  
goud wegborgen, valsche steen en klatergoud zou  
zijn. Nu ligt niets verder van ons dan het beweren:  
Wat anderen ook tegen ons inbrengen, het raakt  
ons niet. Diep gevoelen we den levensband, die  
ook ons bindt aan het menscheelike geslacht, en  
daarom als menscheelike aan ons tegenstanders  
onder menschen. De wetenschap is een algemeen  
menscheelike functie, en wie zich opsluit in eigen  
kring, zonder zich ook met wie buiten dien kring  
denken, „samsander“ te zetten, raakt uit de  
menschen stroom in het moeras. Ook tegen de  
bedenkingen onzer principieelste tegenstanders  
hebben we daarom ons verweerd te stellen, en  
omgekeerd bunne o. i. valsche stellingen aan te  
valen, het laatste niet uit winstgeest, maar uit  
liefde voor wie door hen misleid worden.

Slechts werden daarbij drie restrictien  
gemaakt.

In de eerste plaats wat de orde van be-  
handeling betreft:

Alleen maar, we gaan hierbij bezonnen en met  
onderscheid te werk. Zoolang onze kracht nog zoo  
klein is, en er nog zoveel arbeids aan de opbou-  
wing van eigen huis te verrichten valt, concentree-  
ren we onze energie in de eerste plaats op de  
theïetische, deductieve en systematiserende onder-  
zoek van onze beginselen. De verdeling van  
tijd en arbeidskracht houden we aan ons zelve.

Wie zich haastte om enkel apologet te zijn, ver-  
peelde altijd zijn invloed, kwam meest van een  
slechte markt thuis, en gaf de beschikking over  
zijn studien in handen van den tegenstander. Zoo  
gaf alle eenheid van studie te loor, en moet men  
dien morgen gereed staan om wat op nieuw tegen  
u werd ingebracht, te beantwoorden. Een tot niets  
leidende aphoristische slavernij.

Ten tweede wat het karakter aangaat der  
aangevoerde bedenkingen:

Dit vooreerst, en dan in de tweede plaats, wel-

gereen we onze kracht te verspillen aan het nog  
eens weerleggen van wat reeds zoo telkens weerlegd  
is. Veel van wat ons tegenovergevoerd wordt, zijn  
versleten argumenten, die hun volledige tegen-  
argumentatie sinds lang gevonden hebben, en  
waardoor het debat zoo is uitgeput, dat het niet  
verder kan. Door al te dikwijls te worden opgevoerd  
wordt het beste gladiatoerspel ten leste ongeniet  
baar. Het is oleum et operam perdere.

Ten derde wat betreft den aard van het  
bewijs:

En dan in de derde plaats nog dit. Verreweg  
het grootste deel dezer bedenkingen zijn deductief  
uit contraire grondstellingen, beheerscht door een  
wijzegeerige idee. Daartegenover nu is het principieel  
altsoos onwetenschappelijk, den strijd op het terrein  
der deductie te voeren, zoolang de strijd over de  
grondstellingen niet is uitgevochten. Wat b.v. zegt  
den strijd over het Christelijk dogma met wie het  
loochent aanbinden, zoolang ge niet over het  
Schriftgezag tot eenparig conclusie zijt gekomen?

Of ook, wat zult ge over het Schriftgezag met hem  
gaan redetwisten, als niet eerst het zondebegrip en het  
openbaringsbegrip tusschen u en wie u tegen-  
spreekt vaststaat. Doch al eischt uit dien hoofde  
niet deugdelijk-wetenschappelijke methode, dat ge  
den strijd over den oorsprong der rivier op de  
bergen, en niet aan den over der zee tot beslissing  
brengt, voor wat de grondstellingen aangaat hebben  
ook wij wel ter dege den wetenschappelijken strijd,  
tot zelfs met een Von Nietzsche, aan te binden.  
Een wetenschappelijke kring die het geven van  
rekenenschap afslaat, begint zelfmoord.

Maar desniettemin werd staande gehou-  
den, dat De Genestet's „alleen maar het  
critieke niet“, voor ons geen zin heeft, en  
met het oog hierop aldus geconcludeerd:

Aan den strengen eisch dat de wetenschappelijke  
toetsing tot op het critieke doorga, ontrekken  
we ons dus allerminst. Niet alsof we voor het  
subjectief verschil in grondovertuiging het oog  
sloten. Aesthetisch zult ge den doove noot van het  
schoon van Beethovens symphonieën overtuigen.  
Ethisch viel aan een Nero de heiligheid van het  
huwelijks noot te bewijzen. En zoo ook oordeelde  
Jesus, op waarheidsgebied, dat, wie niet wederge-  
boren is uit water en Geest, het koninkrijk Gods  
zels niet kan zien. Maar zelfs dan nog blijft  
dat subjectieve element zelf onderwerp van weten-  
schappelijke disputatie, en zijn we bereid ook te  
dien opzichte het deugdelijk recht van ons stand-  
punt waar te maken.

Hieruit volgt o. i., dat er in den gedach-  
tengang van *Scientia II* geen oogenblik  
sprake van was, of kon wezen, alsof de  
historische vondst zonder meer, als absolute  
waarheid boven alle recht van onderzoek  
naar haar waarheidskarakter werd geplaatst.

Het was duidelijk, dat *à fortiori* ook van  
deze historische vondst gold, wat opzette-  
lijk ten opzichte der Heilige Schrift als  
eisch werd gesteld, t. w. dat de man van  
wetenschap, mits in ordelijke disputatie, en  
in disputatie op zijn tijd, steeds het waar-  
heidskarakter ervan moest willen onderzoeken  
en bepleiten.

Dat spreekt z66 vanzelf, dat het alleen  
ten opzichte van de Heilige Schrift nader  
uiteen werd gezet, omdat alleen ten op-  
zichte van de Heilige Schrift deze noodza-  
kelijkheid soms in twijfel wordt getrokken.

**Reconstr.**

*Geschiedenis der Hervorming in de 15e, 16e  
en 17e eeuw van John Wiclif en Johannes Hus tot  
op den vrede van Munster en Omaburg in  
1648. Bishoven door R. Husen. Dordrecht,  
J. C. van Schenk Brill, 1900.*

De heer Husen, als schrijver van eene  
*Geschiedenis des Vaderlands* en andere historische  
werken geen onbekende, stelt zich voor, in het  
werk, welks titel hierboven is afgedrukt, eerst  
te geven een beknopt overzicht van de geschiedenis  
der Christelijke Kerk tot op den tijd van de  
voorloper der Reformatie. Voorts te behandelen  
den oorsprong der Reformatie in de 15e eeuw;  
vervolgens de groote kerkhervorming der 16e eeuw  
in Duitschland, Zwitserland, Frankrijk, Eng-  
land, Ierland, Schotland, Spanje en Italië,  
Bohemen en Hongarije, in Denemarken, Zweden  
en de Nederlanden, en eindelijk te beschrijven  
den loop en de uitwerking der Reformatie in  
de 17e eeuw, vooral in Frankrijk, Engeland en  
ons Vaderland en de terugwerking der Reformatie  
op de Roomsche Kerk.

De inhoud zal dus loopen over een tijdvak,  
voor de Protestantische Christenheid inzonder-  
heid van de grootste betekenis, en de auteur  
heeft met bezieling en geestdrift zijne taak  
aanvaard. Het werk zal verschijnen in 20 à 25  
afleveringen, elk van 32 blz., en zal door min-  
stens 16 keurige platen geïllustreerd worden.

Reeds zal de eerste aflevering het licht. Zij  
ziet er keurig uit. Papier en druk en royaal  
formaat doen den uitgever alle eer aan.

Wij kondigen gaarne deze belangrijke studie  
aan, en als zij compleet is, zijn wij bereid er  
ons oordeel over te zeggen.

*Gelegenheids-predikatiën. 15 Leerredeën door  
T. Bos, J. Dekker, A. Doorn, A. de Gius,  
J. J. Impeta en J. Zomer. Franeker, K. J. Zomer.*

In elke goede predikatie wordt het Woord  
Gods verklaard en dienstbaar gemaakt voor  
het leven der gemeente naar hoofd, hart en  
hand. Dat is ook het streven in dezen bundel.

Toch zijn de gaven, ook der dienaren, ver-  
schillend en zal, diensgevolge, toch altoos de  
prediking van den één meer op het verstandelijk  
inleiden der Waarheid, van den ander meer  
op het gemoedelijk inleiden daarvan, en van  
een derde meer op de praktijk der godzaligheid  
gericht zijn.

En dat verschil is dan ook in deze predi-  
katiën wel te merken.

Het zijn Kerst-Pasch-Hemelvaart-Pinkster-  
Oud- en Nieuwjaar-Voorbereiding- en Nabe-  
trachtingstouwen, die er in behandeld worden.

En juist omdat het voor de samenkomsten  
der gemeente op die dagen vaak aan geschikte  
preeken ontbreekt, bevelen wij dezen bundel  
bij onze lezerskerken ten zeerste aan.

*De Leer van Lombroso en de Positieve School  
door P. A. E. Sillevis-Smit, V. D. M. te Rotterdam,  
Kampen, J. H. Kok 1900.*

Deze brochure is in hoofdzaak niet anders  
dan een referaat, door den schrijver onlangs gehou-  
den op de Zuid-Holl. predikanten-conferentie.

Voor zoover de grenzen van zulk een referaat  
het toelaten, toekent Dr. Smit het milieu,  
waarin Lombroso optrad; geeft enkele mede-  
deelingen aangaande zijn leven en schetst in  
hoofdtrekken zijn stelsel, en maakt dan zijn  
oordeel op over Lombroso en de Positieve school.

Laat deze studie veel gelezen worden! Ook  
in zijne niet-gesunde kringen moet ons volk  
weten, welk een onheil dreigt uit dit stelsel;  
uit stellingen als deze: de misdadiger moet  
volgens zijn aanleg een misdadiger zijn; hij

kan niet anders handelen dan hij doet; van  
schuld is geen sprake; hij is niet toerekenbaar;  
Van straf kan dus ook geen sprake zijn. De  
gevangenis is niet anders dan een verbeterhuis.

En Smit's brochure kan hiervoor uitnemend  
dienst doen, terwijl zij tevens doet zien, hoe  
wij inzonderheid met de Christelijke leer der  
crisidene en der algemeene genade hiertegen  
wel gewapend zijn, maar ook hoe dringend  
noodig het is, dat er met deze wapenen over-  
saaad tegen deze valscheijl genaamde wetenschap  
gestreden worde.

*Een geloofsheld. Het leven van Maarten  
Luther verhaald door P. J. Kloppers. Tweede  
druk. Uit een jongensleven door Whillel. Meester  
Bernard. Een verhaal uit den tijd der Hugenoten  
door Katy. Hoe een hyena een mensch vrede en  
de verloren armband. Twee verhalen van A. J.  
Hoogerhout. Uit twee gewonen geroed. Een verhaal  
door E. Gerdas. Tweede druk. Nelly's donkere  
kerstverhaal door Eduard. Tweede druk. Uit  
denouden tijd door Mrs. Sherwood.*

Leder, die nauwlettend toeziet op wat zijn  
kinderen lezen, en ook begrijpt, dat het maar  
weinigjes gegeven is goede en geschikte kinder-  
lectuur te schrijven, zal voor deze uitgaven  
dankbaar zijn.

Ik zou ze alle voor het jonge volkje willen  
aanbevelen. Toch heb ik uit deze serie ook  
nog weer mijn keuze. En dan staan bovenaan  
in mijne schatting, en om den beleuenden stijl  
en omdat zij een historisch grondslag hebben,  
*Een geloofsheld; Uit een jongensleven, en Meester  
Bernard.* De andere volgen dan naar de orde,  
waarin zij hierboven zijn aangegeven. Het  
zijn alle uitgaven van „Capadose“, een vereeni-  
ging voor goedkope Zondagsschool-Uitgaven.

Uitgever is de firma *Barkhandel voorheen  
Hoveler & Wornar, Amsterdam—Pretoria*,  
waar ook de catalogus is te verkrijgen van de  
binnen 400 werke, die reeds in „Capadose“  
werden uitgegeven.

*De acht en vestigste en de zestiende psalm ver-  
haald en verklaard door M. Noordtj, hoogleraar  
aan de Theologische School, Kampen, J. H. Kok.*

Twee exegetische studien, door Prof. Noordtj  
bij zijn vijf en twintigjarig jubileum als hoog-  
leraar aan de Theol. school te Kampen aan  
zijn leerlingen en oud-leerlingen gewijd, en nu  
ook door den druk in wijder kring verbreid.

De hoogleraar is voor ons geen onbekende,  
maar al ware dit wel zoo, dan zou dit werk  
genoegzaam zijn, om u te overtuigen, dat hij  
een man is, die aan eene bealste belijdenis  
van de H. Schrift als het Woord van God  
paart eene ongemeen grondige kennis van  
Hebreuschsche taal en poëzie. M. i. wedijveren  
taal en stijl, helderheid van voorstelling, wel  
gewicht en wetenschappelijk oordeel in deze  
keurige studien om den voorrang.

Klaagt de schrijver — en terecht — over  
gebrek in onze kringen aan degelijke kennis  
der H. Schrift, dit werk zal ongetwijfeld het  
rechte verstand van deze beide psalmen on-  
gemeen bevorderen, en anderen tot ernstige studie  
uitlokken.

Daartoe zij het dringend aanbevolen, niet  
alleen aan de dienaren des Woords, maar ook  
aan de gemeente, want de hoogleraar heeft  
zijn geschrift zoo ingericht, dat ook niet gestu-  
deerden het met vrucht kunnen lezen.

En aan Prof. Noordtj zij toegewenscht, dat  
hij nog vele jaren in zijn gewichtvolle roeping  
tot zegen der kerken moge arbeiden.

Uit verschillend beginsel, en mitsdien met verschil  
van methode en doel. Maar bij alle verschil is er  
dan toch ook eenheid in het streven om het kwade  
tegen te staan en het goede te bevorderen.

En daartegenover nu schetst hij van hooren  
zeggen van een gemeentelid den *„Soliden Objec-  
tius“* onder ons Gereformeerden, als ander  
uiterste tegen dat eerste uiterste overstaand.

Deze algemeene toestand schijnt mij, voor ons,  
Gereformeerden, niet zonder gevaar te zijn.

Hij kan ons prikkelen om tegen dien geest der  
eeww luide te getuigen en flik dogmatisch en be-  
ginselvast uit den hoek te komen, de wacht te  
houden bij de beginselen en zwaar te ijveren tegen  
verlating der grenzen ook in de prediking.

Daar is nu, in het afgetrokken, natuurlijk niets  
tegen. Het verdient in tegendeel toejuiching. Maar  
daarbij mag toch ook de eisch gesteld worden, dat  
men genuttigd van sinen zij ik zeg dit, wij ik  
wel eens jeugdige broeders ontmoet heb die, naar  
mijn bescheiden meening, zelfs v66r zij nog in het  
ambt waren, zoo principieel en belijnd spraken, dat  
mijn hart, om zoo te zeggen, ineenkroop bij de  
gedachte aan de toekomst. En ook hoor ik, zoo  
nu en dan, wel eens iets dat onwillekeurig de  
vraag doet rijzen: waar zal dat nu toch op uit-  
loopen? Laat ik het met een voorbeeld u duidelijk  
maken.

Eenigen tijd geleden ontmoette ik een broeder,  
lidmaat van eene kerk in ons land. Ik vroeg zoo  
eens en ander van de gemeente en welken  
domine ze nu hadden. En toen brak de bom los.  
Er werd nu zoo geheel anders gepredikt, dan de  
gemeente van ons gewoon was. Toen ik vroeg, of  
er dan nu een valsche of ongereformeerde leer  
verkondigd werd, was het antwoord: o neen, dat zal  
ik niet zeggen. Maar wat schiet er dan aan, vroeg  
ik weder. Er ontbreekt wat, zeide die broeder, iets  
d. i. we toch niet missen kunnen. De prediking is  
niet onderscheiden genoeg. Er wordt altijd gepre-  
dikt uit het verbond meestal over teksten uit het  
Oude Testament. De geheele gemeente bestaat nu  
uit bondelingen, gelovige bondelingen. Onkeker  
den bestaan niet meer. Ze worden als wederge-  
borenen beschouwd en behandeld, alles op uit-  
wendige gronden, van doop en belijdenis. Van  
bevinding is geen sprake meer, deze wordt als  
siekelike mystiek terzijde gesteld of streng veroor-  
deeld, en opwekking tot bekeering en geloof als  
methodische gewarmerd, dat van de Gerefor-  
meerde crve verward moet worden, terwijl voor  
de geloovigen niets tot vertroosting overblijft dan  
een voorwaardelijke genade: als we getrouw in  
den verbondsweg wandelen, dan zullen we ook den  
verbondszegen genieten, en daarmede uit. En dat  
kan toch zoo niet, zeide die broeder met verhef-  
fing van stem. Als het zoo voortgaat, komen we  
onder het wec van de gerusten te Sion. Dan krijgen  
we een kerk, die den naam heeft, dat te leeft,  
maar dood is; dan gaan de menschen met een  
ingebede wedergeboorte en met al hun Gerefor-  
meerdheid eeuwig verloren.

Ik begreep dezen broeder wel, maar wilde hem  
op dat oogenblik niet begrijpen; ik wilde hem  
geen gelijk geven. Ik wees er op dat uit al het  
genoemde toch niets ongereformeerds bleek; dat  
Calvin ook zoo gepredikt had; dat de kerk toch  
niet anders is dan de vergadering der geloovigen;  
dat ieder het voor zichzelf onderzoeken moest  
en. Maar hij zeide, dat de gemeente zoo  
niet was opgevoerd en dat het zoo, op den duur,  
niet goed zou gaan. Ten slotte werd ik wat toe-  
schieteliker, wees er op, dat de wezenlijke geloofs-  
kennis en het bevindelijke leven niet in de scholen  
geleerd wordt; dat het genadeleven eene vrijmach-  
tige gave Gods is; dat men van een jeugdig die-  
naar niet eischen mag, wat alleen de praktijk des  
levens leert, en dat hij en allen in de gemeente,  
die de geestelijke dingen geestelijk kunnen on-  
derscheiden, weinig over den domine moeten spreken,  
allermint klagen, maar veel, zeer veel voor hem  
moeten bidden.

Geen kwaad kerkelijk genre-stukje, als illustra-  
tie bij onze artikelen over het *Intellectua-  
lisme*.

**Uit de Pers.**

Da. Gispem van Amsterdam heeft wel zijn  
*Vriend te Jerusalem* voor goed van het lijfje  
zijner vaste correspondenten geschrapt, maar  
heeft nu een heel andere publieke correspon-  
dentie geopend met een jeugdig ambgenoot.

Ook de *Heraut* verheugt zich hierin van  
harte. Talent dat doovekol werd, trekt, als  
het weer opvinkt, vanzelf het oog tot zich.

Zie maar eens hoe Dr. Gispem den verlegen  
moderen moralprediker schetst:

Ik denk o. a. aan de z. g. moralpreken, die  
in onze dagen, weder bijzonder in trek zijn bij het  
grote Protestantische en kerkgaande publiek. Men  
heeft geen dogmatiek meer, dien naam waagde;  
men leeft in het onzekere omtrent het grootste  
gedeelte van de H. Schrift; men heeft zich volge-  
studeerd met godsdienstgeschiedenis; men is evo-  
lutionair ook op theologisch gebied; geen vreem-  
deling in de literatuur van den dag; heeft een  
ernstige levensopvatting en een oprecht verlangen  
om anderen nuttig te zijn; en zoo toegerust moet  
men elken Zondag den predikstoel beklimmen, om  
tot boeren en burgers het woord te spreken.

Wat zal men preeken?  
Leerstukken? Maar dat zijn stukken leer, waar  
de menschen zich niet mee voeden kunnen.  
Godsdienstgeschiedenis? Maar daarvoor is de  
gemeente, over het geheel genomen, niet ontwik-  
keld genoeg.

Stelselmatige uiteenzetting van het moderne  
Schriftgeloof, of van de moderne leer aangaande  
den oorsprong en de samenstelling van de boeken  
des Ouden en Nieuwen Testaments? Maar dan  
loopt men gevaar om door de schare voor een  
kwaalizer te worden aangezien, die zelf niet ge-  
looft aan de realiteit der feiten, waarop zijn ge-  
heele beroep rust, en waarop geheel de eredienst  
voornamelijk het gezang, gebouwd is.

Sociale hervorming, of hervorming der sociale  
verhoudingen? Maar dan loopt men gevaar de  
gegoede en geesten burgers te ergeren, in veracht  
gezelchap te geraken en, ten slotte, in het Gooi  
terecht te komen, waar ieder, uit louter mensch-  
lievendheid en gemeenschapsgevoel, voor zich zelf  
leefte.

Blijft dus over: de moraal.  
De leer van het zedelijke, de levensleer, die alles  
omvat, wat wij van God, onszelf en onzen naasten  
weten en wat wij doen moeten, indien wij God en  
den naasten willen liefhebben.

De moraal, niet in den onderwezenen, rationa-  
listischen zin van Deussenleer, maar in de nieuwer-  
wetische opvatting, als alle dogmatiek verslindende  
levensleer, als *zedelijk beginsel*, waaruit een nieuwe  
dogmatiek zal geboren worden met een godsdienstig  
gemeenschapsgevoel, dat geen ander formulier van  
eigenheid zal hebben dan dit eene: „Kinderkens,  
helst elkanter lief.“

Nu, dit laatste is, op zichzelf genomen, zeker  
schoon. Maar hoe zullen wij liefhebben, die van  
nature geneigd zijn God en onzen naasten te haten?

Het komt mij dan ook voor, dat wij niet onze  
Gereformeerde belijdenis, hoe langer hoe meer  
apart komen te staan, en de wereld-ontwikkeling,  
al wilt ge, de ontwikkeling van het godsdienstig  
en kerkelijk leven der Protestantische volken,  
steeds verder zich verwijderd van de beginselen en  
daaruit afgeleide geloofsleer, met de praktische toe-  
passing op het leven, van de reformatie in de 16e  
eeuw. Voorts is mijn indruk van het leven deze:  
dat het op den voorgrond schuiven van de moraal,  
in alle tijden, het bewijs is van diep zedelijk ver-  
val onder de volken. Het is de reactie tegen het  
bestaande. Waar de zaligmakende genade Gods  
niet krachtig meer verschijnt en den menschen  
leer matig, rechtvaardig en godsalig te leven daar-  
treeden alle ernstige mannen op met de moraal

**Wijminga.**

**Uit de Pers.**

De Theol. fac. der Vrije Universiteit heeft  
aan de heeren:

F. WIERSEMA, Bloemgracht 68.  
J. H. JONKER, Olderbameveldstraat 10.  
T. J. HAGEN, Keizersgracht 162.  
J. VAN LOO, Keizersgracht 162,

vergund, volgens besluit der Generale Synode  
te Groningen 1899, Art. 52, op uitnoo-  
diging van den Kerkeraad een stichtelijk  
woord in de gemeente te mogen spreken.

*Namens de Theologische fac.  
Dr. H. H. KUYPER.*

**Classis Groningen.**

De Classis Groningen heeft in hare vergade-  
ring van 25 Juli jl. den Welteerw. heer J. M.  
Stroos, v. d. m. te Badum B. op ZEW's verzoek  
eerst emeritaat verleend. Doe de Heere ZEW  
nog lang, kon het zijn, de ruste des ouder-  
doms genieten, en op zijn tijd met blijdschap  
de eeuwigheid ingaan.

*Namens voorn. vergadering,  
J. H. VAN DER LICHTEN, Scriba.*

**Buiteuland.**

**Een brief uit Zuid-Afrika.**

In de *All. Evang. Luth. Kirch.* vonden wij  
een brief van een voornam boerenvrouw aan  
de president van den Nederlandschen Vredebond.

Wij hebben dit schrijven niet in een van  
onze bladen gevonden, en daarom laten wij hier  
de vertaling volgen, als een bewijs hoe men in  
Duitschland sympathie blijft gevoelen voor de  
zaak van de Boeren en hoe men in Engeland  
voortgaat met zich tegen alles in te verhanden.

Het luidt aldus: „Ik dank u in den naam van  
mijn volk voor uwe hartelijke sympathie. Het  
lijden van ons volk is ontzettend. De Oranje  
Vrijstaat en geheel Transvaal zijn verwoest,  
overal zijn men pijnhoopen. De vrouwen der  
krijgsgevangenen zijn van alles beroofd, zij  
hebben geen dak noch kleeding en sterven van  
honger. Het is mij onmogelijk, alles te schrijven  
wat hier plaats heeft. De Komeinen hadden  
voor zekere misdaden geen straffen, omdat zij  
ze voor te ontzettend hielden en niet geloofden  
dat zij konden begaan worden. Maar hier be-  
kent er getuige van dat mijne landlieden, niet  
alleen mannen maar ook vrouwen en kinderen,  
erger dan als honden behandeld worden. En  
wanneer de Keizers van Rusland, Duitschland  
en Oostenrijk wisten welke onmenscheelike daden